

Различните видове превод в обучението по чужд език

Здравко Димов

The different types of translation in FLT: This paper is aimed at FL teachers presents three types of translation – interlinear, consecutive and translation of verse as a tool in FLT. Alongside with the brief theoretical presentation some practical outlines are given to prove the usefulness of the use of these three types of translation. First of all we give a clarification on what translation is and what the relation between the types of translation and the marginal terms for translation is. Next all three types are given with the benefits of their use in FLT and some methodological guidelines.

Key words: FLT, translation, interlinear, consecutive, verse, languages, methodology, pedagogy, metaphrases, paraphrases

ВЪВЕДЕНИЕ

Преводознанието е самостоятелна научна дисциплина сравнително от скоро, едва от осемдесетте години на XX век. Този факт определя и неговата по-непълна изученост като средство за работа в часовете по чужди езици в средните училища в сравнение с други науки и познавателни области. Макар, че теорията и практиката на превода привличат учени от най-различни области като лингвистиката, психологията, антропологията, икономиката, все още преводът остава встрани от ползването на учените от областите на методиката и педагогиката. Има откъслечни разработки по темата, но те като цяло са части от по-обширни трудове.

До колкото съществуват разработки по темата, те касаят превода и ползването му в часовете по чужд език, но без да се конкретизира за какъв вид превод става дума. Набляга се на когнитивния аспект, методологическата и педагогическата стойност, някои комуникативни аспекти.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В тази разработка ще разгледаме възможността да се ползват три вида превод – интерлинеарен, консекутивен и поетичен (с всичката условност на понятието при този вид) за целите на преподаването на чужд език в средното училище и по-конкретно за ученици от 5 до 12 клас. Ще дадем някои практически насоки за ползването им.

I Изясняване на превода като явление и дейност за целите на този доклад

Съществуват много определения за превода и нито едно от тях не е достатъчно изчерпателно и не приключва въпроса. Тук ние не се нуждаем от окончателното определение, а по-скоро ще се ползваме от това, което ни казват за превода латинското и старогръцките понятия за превода. Така лесно ще можем да изясним и защо се спираме конкретно на тези три вида превод за ползване в часовете по чужд език.

Латинското понятие за превод е **translatio** (произлиза от *trans* и *fero*, чийто супин е *latio*) и буквално означава пренос, в случая от един език на друг език.

По-добра представа за превода ни дават гръцките понятия **μετάφρασις** и **παράφρασις**. С първото се означава буквалният превод, преводът дума по дума. С второто понятие се означава преводът, който е казване с други думи. В повечето славянски и германски езици се ползват калки на латинското или гръцките понятия.

В тази разработка при разглеждане на възможностите за ползване на трите упоменати вида превод ще се водим от старогръцките понятия за превод. Като цяло те също представляват несъвършени концепции за превода, но отбелязват двете крайности в преводната теория и практика. Това са крайностите на буквалния превод и преводът като пресътворяване на изходния текст. В пространството между тези две крайности се намират почти всички съществуващи подходи към превода. Следната схема ни показва това:

Фигура 1: Схематично представяне на отношенията на видовете превод с понятията за превод.

Антоан Берман изтъква, че „буквализиращият превод остава тъмната страна, черният континент в историята на западния превод“ [4].

От друга страна пък преувеличената динамична еквивалентност, намирането на еквивалентите в изходния и целевия езици при превода води до отричане на чуждостта. Това лутане на теоретиците на превода е довело до някои изкривявания. Например през XVI век на превода се е гледало като сублитература, което превишава парафразата. През XIX век преводът се е считал дори за субкритика, което вече не е превод, а пресътворяване на текста със силно застъпен елемент на привнасяне от преводача. А през XX век преводът е разглеждан като приложна лингвистика или поетика.

Тези кратки бележки върху понятието за превод ще ни помогнат да разберем методологическата полезност и педагогическата стойност на трите вида превод.

II Определение за интерлинеарен превод и как той може да бъде ползван в часовете по чужд език

Интерлинеарният превод е представяне на целевия текст ред под ред с изходния текст и може да съдържа допълнителни редове за бележки по двата текста.

Ето един пример за интерлинеарен превод:

1961 [e]	776 [e]	776 [e]	853 [e]	8064 [e]	853 [e]	430 [e]	1254 [e]	7225 [e]
hā-yə-tāh	wə-hā-'ā-reṣ,	hā-'ā-reṣ.	wə-'ēt	haš-šā-ma-yim	'ēt	'ē-lō-hīm;	bā-rā	bə-rē-šīt
וַיְהִי	וְהָאָרֶץ	הָאָרֶץ.	וְעֵת	הַשָּׁמַיִם	וְעֵת	אֱלֹהִים;	בָּרָא	בְּרֵאשִׁית
was	And the earth	the earth	and	the heavens	-	God	created	In the beginning
Verb	Noun	Noun	Acc	Noun	Acc	Noun	Verb	Noun

Фигура 2: Откъс от интерлинеарен превод на Битие 1:1 с бележки към двата реда.

За съжаление този вид превод е слабо описан в преводната теория поради една основна причина: най-често той се разглежда в сферата на метафразата, на буквалния превод. Този вид превод може да бъде само писмен и е сравнително трудоемък за изпълнение.

Този вид превод е приложим на практика за всякакъв вид класове без значение какво е нивото на знания и умения по чуждия език. Съвсем основателно можем да наречем този вид превод **в най-висока степен включващ ученика и индивидуализиращ обучението**. Основанията за това са следните:

- Този вид превод се извършва по несложна методика и е постижим за всеки ученик.

- Работи се с кратки откъси от текстове, което дава възможност за приключване на задачата в рамките на няколко минути. Може да се вземат и по-дълги текстови откъси за работа през целия учебен час.

- Включва задължително работата с речник (книжен или с ползване на електронно устройство).

- Не изисква необходимия при другите видове писмен превод обем знания и умения. На практика изпълнението на задачи по този вид превод води до

придобиването на знания и умения по чуждия език.

- Изпълнението на този вид превод дава на учениците структурирано изложение на чуждия език. По този начин може да се работи за изясняването както на отделни граматични категории, така и за по-обхватно съчетано изучаване на няколко езикови явления, например граматични времена и словоред, части на речта, предлози и др.

- Позволява проява на творчество до известна степен.

- Простотата на прилаганата методика на работа създава у учениците с по-слаба мотивация положителна нагласа към работата по чуждия език, защото те успяват да извървят простите стъпки към постигането на сложния преводен процес.

- Учениците се насърчават да вземат решения за прилагането на езика. Това възпитава у тях критическо мислене и чисто езикова дисциплина.

Най-важната полза обаче е, че давайки на учениците задачи с интерлинеарен превод, учителят има възможността да престане да бъде източникът на информация. През време на изпълнение на тези задачи учителят може да бъде този, който води учениците към откриването на много и разнообразни източници на информация за изпълнението на задачите. Работата по подобни задачи дава на учителя възможност да промени начина, по който вижда учениците. Вместо да ги вижда като хора, които трудно запомнят граматическия или лексикалния материал, той може да ги види като хора, които имат стремеж за постижение. Както казва Рон Кларк „Ако влезете в класната стая и започнете да виждате само деца с проблеми в поведението или трудности при заучаването, със сигурност ще се побъркате от работа“ [6]

Тук предлагаме следния начин за работа при изпълнение на задачите по интерлинеарен превод:

На лист (няма значение размера – от А4 до А1 са възможни формати) се записва изходният текст като между отделните думи се оставят интервали с дължина колкото на предхождащата дума. Междуредията трябва да са колкото за още два-три реда с текст.

Думите в текста се отделят с вертикални черти, изписвани непосредствено след всяка дума.

Учениците започват да изучават текста и за всяка дума, чието значение не знаят търсят превод в речника и записват поне три-четири от откритите значения като преди това са изяснили каква част на речта представлява думата. Желателно е това да се направи и за останалите думи, включително служебните думи. Може да се работи с различни цветове при записите на отделните редове – изходен текст, целеви текст, интерлинеарен глос.

След като приключат с изучаването на текста и значенията на думите, учениците започват да записват целевия текст дума под дума на изходния текст. Където липсва съответствие в целевия текст, се поставя чертица, а където е нужно да се добави дума, липсваща в изходния текст, тя също се отделя с вертикална черта от околните думи и в реда на изходния текст за нея се поставя чертица. При записване на целевия текст учениците трябва да изберат кое от намерените значения на думите ще ползват. Също така при записа на целевия текст учениците имат задачата да пренесат граматичната форма на изходния текст – глаголни времена, наклонение, залог, число, изреченска структура. Изключение от този пренос е словоредът, който няма как да бъде пренесен изцяло поради записа дума под дума.

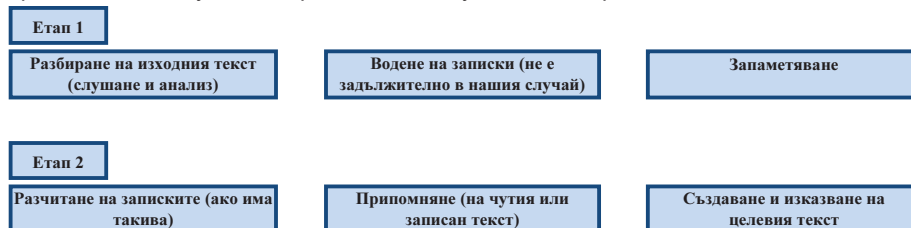
След като приключат със записването, учениците преписват изходния текст, за да проверят постигнатия резултат. Ако резултатът е удовлетворяващ, задачата се счита за успешно изпълнена. Ако не, се правят корекции в записа на изходния текст.

Работата по задачи с интерлинеарен превод може да се издигне на по-високо ниво и да се изследва степента на припокриване на изходния и целевия текст –

например сравнение на броя членни форми в изходния и в целевия текст.

III Определение за консекутивен превод и как той може да бъде ползван в часовете по чужд език

„Консекутивният превод представлява междуетикова и межкултурна комуникация, в която преводачът изслушва сегмент от речта на оратора, след което превежда на втория език“ [2]. Консекутивният превод е само устен, макар, че може да се водят записки в зависимост от ползваните текстове. Следната схема представя консекутивния превод като комуникативен процес:

Фигура 3: Консекутивният превод като комуникативен процес. (по Алексиева, [2])

Разбирането на изходния текст включва няколко стъпки:

- А) Анализ, основан на самия текст;
- Б) Анализ, основан на собствените знания;
- В) Търсене на причините за евентуалните несъответствия между резултатите от двата вида анализ и извършване на умозаключения;
- Г) Координиране на резултатите от предходните стъпки. [2]

Именно тези стъпки определят полезността на консекутивния превод като средство в обучението по чужд език. Освен това консекутивният превод ангажира краткосрочната и дългосрочната памет и включва прилагането на глобални модели. Консекутивният превод съдържа и процеси на вземане на решения на всеки един от етапите. Това прави този вид превод изключително полезен за обучението по чужд език. Накратко ползите от прилагането на консекутивния превод може да се представят така:

- Включва целия клас в работата по поставената задача.
- Спомага за повишаване на концентрацията;
- Помага за упражняване и подобряване на паметта.
- Приложим е ученици с разнородно постижение.
- Може да се прилага под формата на ролева игра.
- Помага за управление на груповата динамика в класа.
- Може да има принос в повишаване на самодисциплината.

Най-несложната ролева игра, в която може да бъдат включени учениците е следната: чужденец, местен и преводач. Според класа и нивото на знания и умения може да се ползват различни по степен на трудност текстове. Най-добре е да се започне с познати кратки текстове, дори отделни кратки абзаци от ползвания учебник. Ползването на текстове, с които вече е работено ще повиши увереността и ще спомогне за положителното отношение на учениците към ученето. Ролевата игра може да има два варианта – със или без участието на останалите ученици в класа. Участието на останалите ученици в класа може да се изразява в помощ към преводача под различни форми – подсказване, насочване, подаване на асоциации. И в двата случая обаче учениците може да бъдат приучени към дисциплина при екипната работа. Задължително е учителят да демонстрира изпълнение на задачата в ролята на преводач [5].

IV Определение за поетичен превод и как той може да бъде ползван в часовете по чужд език

Поетичният превод на практика не подлежи на точно определяне. Както казва Александър Шурбанов: „Какво да говорим за това поетично претворяване – то е епоха!... Тъга по цялостност“ [3].

За учениците това би бил най-трудният вид превод, защото е най-трудоемък, включва най-много от предишния опит (и езиков, и жизнен) и в този смисъл задачи с такъв превод са приложими най-вече за ученици в гимназиалния етап. Но все пак нека не поставяме ограничението за ползване и при по-малки ученици, особено ако у тях е налична мотивацията за по-задълбочена и аналитична, а и формалистична работа по езика.

Ползите от работата с поетичен превод се изразяват в следното:

- Ангажира времев и интелектуален ресурс.
- Въвлича учениците в света на въображаемото, абстрактното, кара ги да бъдат творци.
- В най-голяма степен включва изграждането на умения за критическо мислене.
- Стимулира учениците да четат повече и да работят с различни видове речници.
- Това е видът превод, който дава на учениците практически умения по прозодията на езика.
- Позволява на учениците да прилагат контрастивни методи при ученето.
- Това е видът превод, който в еднаква степен включва екстензивно и интензивно учене.

Основно изискване при изпълнението на такива задачи е да се спази броят на сричките във всяка строфа. Работата може да се издигне в нивата на сложност с изискване за спазване поредността на ударени и неударени срички или дори за съвпадение на видовете гласни звукове в звукореда на изходния и целевия текстове.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение можем да отбележим, че използването на тези три вида превод в часовете по чужд език носи ползи както в краткосрочен, така и в дългосрочен план. Това, което обединява трите подхода е това, че обучението се персонализира и учителят има възможността в по-голяма степен да отговори на индивидуалните потребности на учениците, както и да им помогне да постигнат по-високо ниво на самостоятелност при ученето. Към това следва да добавим и факта, че преводът въвежда учениците в межкултурното общуване и от учителя зависи дали това ще е „дворец или затвор“ [1].

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Lingernfelter, J., S. Lingernfelter. Teaching crossculturally Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2003, 19-20
- [2] Алексиева, Б., Теория и практика на устния превод, София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2010, 28-46
- [3] Басат, Е., Преводът – лица и маски, София, Панорама, 2010, 9-42
- [4] Берман, А., Преводът и буквата или страноноприемница за далечното, София, Панорама Плюс, 2007, 13-21
- [5] Дохърти, С., Принципи на преподаването, Издателство СЕД, 2002, 198-204
- [6] Кларк, Р., Край на суката в час, София, Изток Запад, 2013

За контакти:

Здравко Димов, Средно общообразователно училище „Никола Й. Вацаров“, град Айтос, тел.: 0899559225, e-mail: zdravko.dimov@gmail.com

Докладът е рецензиран.